

De Doopsgezinden te Woudsend

Deel 2

Het is volgens mij onbekend wanneer de allereerste Menistenkerk in Woudsend is gebouwd. Misschien is het slechts een houten schuur geweest. Ds. Vos zegt dat de oude kerk, een stenen kerk, op dezelfde plaats als zijn voorganger werd gesticht in 1722 en dat er boven de ingang een schild hing waarop een zon geschilderd was. De zon en het lam stonden toentertijd symbool voor bepaalde richtingen in de Doopsgezinde Kerk.

In vroeger tijden kenden ook de doopsgezinden hun scherp-slijperijen, hun meer orthodoxe en vrijzinniger richtingen en het schild boven de ingang gaf aan tot welke richting men behoorde. U vergeeft mij vast wel dat ik niet op die oude tegenstellingen inga omdat ik er te weinig van weet en ze heden ten dage ook volstrekt oninteressant zijn geworden.

Overigens wordt bij de doopsgezinden in plaats van de Kerk ook wel van de Vermaning gesproken. Goed, de eerste echte kerk stond er, een beetje achteraf en vrij zeker aan de voorzijde aan de Waechswâl verscholen achter een schutting of haag. De achterkant van de kerk werd door een woonhuis aan de Midstraat aan het oog onttrokken. Aan die achteraf ligging heeft "het Ponkje" overigens nu te danken dat er een vrij groot terras voor het restaurant kon worden aangelegd.

De in 1722 gebouwde kerk kreeg acht vensters die alle voorzien werden van gebrandschilderde ramen. Dat kwam vaker voor in de doorgaans sober ingerichte vermaningen, maar heel bijzonder is, dat van deze ramen er uiteindelijk een zestal bewaard gebleven is en dat dit de enige zijn die daarvan in Fryslân zijn overgebleven.

Kennelijk door slecht onderhoud waren er in 1847 al twee ramen verdwenen, namelijk die ter weerszijden van de preekstoel. Of had de dominee meer

licht nodig om de bijbel en zijn preek te kunnen lezen en werden de gebrandschilderde ruiten door helder glas vervangen? Hoe dan ook, het eerste en het achtste raam zijn verdwenen; de overige zes werden bij de verbouw in 1858 in een houten omranding tezamen herplaatst en opgehangen.

Bij de verkoop van de kerk in 1967 werden de restanten van de gebrandschilderde ramen door wijlen Jaap Westerhof opgekocht, die ze in 1980 aan het Scheepvaart Museum in Sneek schonk.

Na restauratie in 1989 door atelier Bogtman B.V. in Haarlem kregen de unieke overblijfselen uit 1722 een goede plaats in de Woudsendkamer van genoemd museum.

Foto Fries Scheepvaart Museum

Ook nu nog kunnen we de verzen lezen die gemeenteleden uit 1722 op de door hen geschonken ramen lieten schrijven:

*Dit is vergunt ons van dien Heer
die doe ter tijd had het Regeer
over dit dorp genaamd Woudsent
met seven en twintig ook bekend.
G(jalt) G(jaltz) 1722*

Ter toelichting: met “Dit is vergund” wordt bedoeld dat Hij (de grietman of burgemeester) ons vergund heeft dit kerkje te bouwen en “dien Heer” (de grietman) was toen Duco Gerrold Martena van Burmania. Wijmbritseradeel telde destijds behalve Woudsend nog 27 dorpen.

*Om daar te spreken soo gewis
sonet so klaar als doenlijk is
van Jesus' leer dat ware licht
op dat een yeder wordt gesticht.
Take Jetzes 1722*

*Kom tree dan toe met vierigheid
En hoor eens wat ons Jesus seit
al in het boek van 't Nieu verbont
daar op moet zijn ons hart gegront.
Melle Ypes 1722*

*Daar op moet sijn ons hert geset
Op jesus Leer, Volkomen Wet
dat wij op 't Eynd van de Loopbaan
de kroon genieten al te Saam
Evert Yemes 1722*

*O plaats soo Lijffelyck
o plaats soo troostelyck en so
begeerlyck
die maar u vrught en bladeren kent
hen welhaast van 't Aarts tot
Hemels went
Jetze Takes 1722*

*Gedankt moet zijn die grote Heer
die ons geholpen heeft dus veer
dat wij de vrijheit met malkaar
genieten 't Samen alle gaar
Arjen Clasen 1722*

Ik heb o.m. voor de juiste schrijfwijze van de verzen gebruik gemaakt van het artikel “Een gebrandschilderd glas uit de Doopsgezinde kerk

van Woudsend” geschreven door de heer S. ten Hoeve, Directeur van het Scheepvaart Museum. Hij schreef dit artikel in “De Keppelstok”, het orgaan van de Stichting Alde Fryske Tsjerken van december 1995.

In 1838 bestond de Gemeente uit 34 leden en in 1861 uit 39; daarbij komen uiteraard de kinderen en niet gedoopte volwassenen, maar een kleine gemeente bleef het altijd wel. Toen dan ook in 1839 de pastorie vernieuwd moest worden, werd een beroep op gemeenten in binnen- en buitenland gedaan. Van alle giften en het restant van het eigen effectenbezit kon de verbouwing ad f. 4.669,38 worden betaald. De bodem van de schatkist was in zicht gekomen en het duurde tot 1845 voor de gemeente uit een erfenis van Siebe Symens Sybes weer enig bezit kreeg. Zij erfde f. 8.000,- Grootboek N.W.S. à 2½% rente en naar de erflater werd dit bezit het Sybesfonds genoemd.

Medio de 19e eeuw kende de gemeente een kortdurende opbloei. Omdat de doopsgezinde gemeente in Balk erg stijf was, zoals Ds. Vos het noemt, kerkten velen uit de zgn. Wouddorpen in Woudsend. Maar toen men in Balk veranderde en wat losser in de opvattingen werd, kon het gebeuren dat in 1854 in een keer niet minder dan 10 leden met aanhang met attestatie naar Balk overgingen.

In 1858 kon worden besloten de verwaarloosde kerk te vernieuwen. Op 3 funderingen en een paar kleine muurvlakken na, werd de oude kerk geheel afgebroken en naar een ontwerp van S. Oppedijk nieuw opgebouwd. Er kwamen 6 grote gothische ramen en de zoldering werd koepelvormig afgewerkt. Oppedijk was een Woudsender en vermoedelijk ook lid van de Doopsgezinde gemeente; hij ontwierp en maakte zelf ook de kansel.

De nieuwe kerk werd voor f. 1.768,- gebouwd door de rooms-katholieke timmerman Liske Rinia die vlakbij aan de Waechwal zijn bedrijf uitoefende. Inclusief verven e.d. bedroegen de totale bouwkosten van de Vermaning f. 2.317,78½. Voor de financiering kreeg men giften van de zustergemeenten uit Amsterdam en Haarlem (tezamen f. 600,-), putte men uit het Sybesfonds en gaf een renteloze lening uit. In 1867 was alles betaald en kon men zich richten op de verdere

In deze uitgave van de eerder in de dorpskrant De Driuwplølle gepubliceerde verhalen kunnen we u nu ook een interieurfoto van de kerk laten zien . Deze foto uit het begin van de vorige eeuw bevindt zich in de collectie Doopsgezinde prenten in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam (UvA), Bijzondere Collecties.

aankleding van de kerk. Een orgel ontbrak, maar in 1870 kon voor een bedrag van f. 746,77½ een harmonium orgel geplaatst worden.

In mijn collectie “postaal Woudsend” zit een brieffragment met daarop een in Woudsend op 19 november 1889 afgestempelde postzegel. Het ging mij om het stempel, maar de nog leesbare tekst van de afgescheurde brief is niettemin ook interessant. Het volgende is nog te lezen:

“.....nog ontbrekende f. 4200,- bijeen te brengen; opdat onze aardig kan ontvangenngrijk, wij erkennen het; maar willen we eene Pastorie....., dan zijn we genoemde som nog noodig; en, oveuigd.....Doopsgezinden, vertrouwen we, dat de meergegoedenin dezen wel hunnen steun zullen verleenen.eilbede noemen wij ons,.....”.

Het gaat hier duidelijk om een bedelbrief naar welgestelde broeders en zuster elders om de nodige gelden bijeen te brengen voor een nieuwe pastorie.

In het portiek van het dubbele woonhuis aan het Julianaplantsoen zit een gedenksteen met de tekst “Verbouwd in 1890” en het is bekend dat hier vroeger doopsgezinden predikanten woonden. Op grond van het hoge bedrag van f. 4200,- concludeer ik dat het pand toentertijd is aangekocht en tevens verbouwd.

De gemeente heeft altijd weinig bezittingen gehad. In 1774 had men een paar kleine huisjes in het dorp die uiteraard aan gemeenteleden werden verhuurd en een bedrag van f. 3.700,- aan zgn. landsobligaties. In 1795 erfde de gemeente f. 3.387,- uit Harlingen – van een aldaar overleden oud-Woudsender(?) – en belegde deze gelden in effecten. Heden ten dage (ik schrijf dit op 25 februari 2003 toen het Albert Heijn debacle pas bekend geworden was) weten we maar al te goed waar dat toe kan leiden en het verwondert ons dus niet zo erg dat de waarde van de effecten en de landsobligaties in korte tijd nog slechts f. 2.556,- bedroeg.

Kennelijk kreeg men na 1795 ook enige rijkssubsidie, want in 1825 vraagt men een verhoging van die bijdrage van f. 200,- tot f. 425,- aan. De aanvraag wordt niet gehonoreerd en eerst in 1862 wordt de subsidie matig verhoogd tot f. 250,-. Het gaat de gemeente financieel niet goed, ook omdat vele zeevarende gemeenteleden getroffen worden door de scheepsrampen uit die tijd en daardoor vaak armlastig zijn geworden. Toch kon in 1903 het inwendige van de kerk vernieuwd worden en werd er achter de kerk een ijzeren hek geplaatst, waarvoor men f. 920,50 bijeenbracht.

In 1967 werd de kerk verkocht alsmede diverse andere bezittingen. Het meeste werd onder de overgebleven leden bij opbod verkocht. We zagen al dat de historische gebrandschilderde ramen via een omweg bij het Scheepvaart Museum in Sneek een goed onderdak vonden. Dat was uiteindelijk ook het geval met twee zilveren avondmaalsbekers. Die waren in handen gekomen van Sybe Symen Sybes, een achterkleinzoon van Melle Ypes die destijds een gebrandschilderd ruitje aan de kerk had geschonken. Deze achterkleinzoon maakte het goede gebaar deze kelken aan de Snekker Oudheidkamer te doneren.

Andere voorwerpen, zoals enkele tinnen avondmaalsbekers, kwamen bij particulieren terecht. Een hele mooie, oude kachel verhuisde naar café De Zevenwouden in Terhorne. Eigenlijk wel jammer dat die kachel niet door restaurant het Ponkje is gekocht, want het zou een extra verfraaiing van het zo goed bewaarde interieur hebben betekend.

Twee kerkgebouwen was te duur in onderhoud geworden voor de gecombineerde gemeente Balk-Woudsend. Het was logisch de Woudsender vermaning te verkopen vooral omdat ook de meeste doopsgezinden in Balk woonden. Thans, maart 2003, heeft de gemeente nog 64 leden die met kinderen en belangstellenden in Balk ter kerke gaan. In Woudsend wonen nog slechts 2 doopsgezinde leden, Sybren en Anneke de Vries-Scholten die regelmatig de diensten in Balk bijwonen. Tot aan zijn overlijden, enkele jaren gelden, namen zij ook de hoogbejaarde melkcontroleur Jan de Vries in hun auto mee naar de zondagse diensten. De Vries was niet alleen een enthousiast supporter van voetbalclub W.S.V. maar ook een trouwe kerkganger.

Nog maar twee doopsgezinden in Woudsend. Van de jaren vijftig en zestig uit de vorige eeuw herinner ik mij nog zo goed de Glashouwers, Dames Westra, familie Johannes van Brug en de Cannegieters die allen tot de Mennisten behoorden. Door vertrek, overlijden e.d. komen we die namen helemaal niet meer tegen in Woudsend. Twee import Woudsenders zijn nu nog de laatste band met een lang doopsgezind verleden in ons dorp.

Van Hilly Westerhof ontving ik een mooie (trouw?) foto van haar grootouders van moeders zijde, Lammert en Hil Glashouwer-Krikke, die van 1931 tot 1949 koster van de Vermaning zijn geweest. Zij werden opgevolgd door zoon en schoondochter Tjalling en Oeke Glashouwer-Visser. Verder wist Hilly mij nog te vertellen dat de Doopsgezinden als eersten een zondagschool in Woudsend waren begonnen in 1955 met zo'n 14 kinderen, waaronder ook van hervormde huize.

Tenslotte nog even iets over de twee preken van Ds. J.D. van der Plaats waarmee we het eerste deel van de geschiedenis van de Doopsgezonden te Woudsend begonnen.

De laatste godsdienstoefening in het oude kerkgebouw werd gehouden op 24 oktober 1858 en de predikant had als tekst Psalm 65 gekozen.

Overigens is hij over de gebruikelijke bijbelvertaling uit het Hebreeuws niet erg tevreden en komt in de dienst met een eigen nauwkeuriger en minder prozaïsch koude vertaling die hij zou willen betitelen als “De Hoorder der Gebeden”.

De totale preek beslaat 20 bladzijden zodat we wel mogen aannemen dat het een lange zit is geweest.

De afbraak van de oude en de bouw van de nieuwe kerk vond in recordtijd plaats, want al op 13 februari 1859 kon een feestrede bij de eerste godsdienstoefening worden uitgesproken.

De dienst opent met een voorzang van het koor, waarna gemeente en koor afwisselend zingen en waaruit ik één couplet citeer:

*Ja, 't is feest
Voor den geest!
Laten God-gewijde psalmen
In den nieuwen tempel galmen,
Stijgen als een offerand',
Die ons harte hem ontbrand'!*

Ook deze preek is aardig aan de lengte en beslaat met alle gezangen zo'n 23 pagina's.

Trouwens ook mijn bijdragen over de Doopsgezinden van Woudsend zijn aan de lange kant geworden, dus laat ik anderen liever niet kritiseren over de lengte van hun verhalen.